

tránói Szent János, a valaha is élt szerzetesek egyik legfanatikusabbjának kora volt. Hunyadi feleségét — Szilágyi Erzsébetet — viszont úgy szerepelteti Darvas, mint korának alapos műveltségű asszonyát. Hunyadinak vele szemben sincs más teendője, mint önmagát megőrizni. Panaszai, vágyainak teljesítetlensége, a huszitizmus állandó testközelsége, a művelt főurak gáncsvetései, a maga csetlő-botló, csak a természetes észére támaszkodó egyedülisége valósággal belekergetik az egyetlen megoldásba: menekülni a lélek belső rágódásától, a legkalandosabb kockázatú törökmegrohanásba. S mivel sokkal inkább a nyers szerencse fia, mintsem az elmélyedő töprengése, minden vállalkozása csaknem maradék nélkül sikerül.

Darvas páratlan finomsággal jellemzi Szilágyi Erzsébet szerepét, aki nagyasszonyi belenyugvással fogadja férjéül Hunyadit s bár érdeklődése százszorosán tulcsap az érdes, — bár kétségtelen eredeti hadfiúén, — élete egész elfojtott némaságát két fia szeretetén kárpótolja, akikből a kisebbiket, Mátyást magának való embernek neveli...

Hunyadi János korát Darvas kissé alulról felfelé is megmutatja. A jobbágyok, huszita papok vergődését, embertelen állapotát, fogcsikorgató túrését és egyéni kirobbanásait nem titkolja. Felejthetetlen mondatokat ad szájukba Nádorfehérváron, ahol Kapisztrán János égi ígéreteitől megbabonázva csaknem pusztá kézzel rohannak a törökre, azokat megverik, de nyughatatlanul tovább akarják üldözni, holott sokkal kevesebben vannak és láthatólag gyöngébbek is. De az a tudat, hogy vissza kell menniök jobbagyságuk színterére, az a tudat, hogy az égben édes semmittevés és feloldozás várja őket, olyan hisztérikus kitörésbe sodorja, hogy mindannyiukon a halnvágyás öröme hatalmasodik el s el-esett bajtársaik sorsáért óbégatnak szüntelenül.

Mint minden történeti regénynek, — ha nem akar tulságosan szétfolyni, — az a hátránya, hogy egyszerre egyforma erővel nem tárgyalhatja a feliülről lefelé és alulról felfelé húzó történelemalakító vonalat. Így címének megfelelőleg, Darvas csupán Hunyadi kibukolása mellett állapodik meg, míg az alsó népség szorgosabb dolgairól, mégiscsak másik könyvben várhatjuk a számadását. (*Pap Gábor*)

A „TATRA“ METAMORFOZISA. Helyesen állapította meg egy-két évvel ezelőtt egyik esztétánk, hogy Szlovenszón a magyar író nem annyira könyvekben, mint inkább folyóiratokban, napilapok irodalmi mellékleteinek hasábjain örökölte meg magát. Versek, novellák, regények, tanulmányok garmadája jelent meg folyóiratokban és napilapokban, anélkül, hogy később, ha még oly értékesek voltak is ezek az irodalmi megnyilatkozások, könyvalakban kerültek volna az olvasó elé. Ezért nem volt itt soha érdektelen, hogy a megnyilatkozási helyek milyen területek, a sok klikk és irodalmi asztaltársaság, illetve politikai párt közül melyik tartotta kezében egyik-másik folyóiratunk irányítását. A legszebb és legígéretesebb sajtóindulások, ha kezdetben némely szabadabb szemléletű, a demokratikus, haladó szellemű írók bevonásának szükségességét sürgető szerkesztők vezetésével is történtek, eddig politikai nyomásra előbb-utóbb, kivétel nélkül, elhajlottak. A csehszlovákiai magyar folyóiratok sorsát nem a szellem hívatott emberei határozták meg, hanem a kisebbségi magyar pártpolitikusok beavatkozása és főleg aktív irányítása pecsételte meg.

Az irodalom és politika (nem irodalompolitika!) Csehszlovákiában az elmúlt két évtized alatt párhuzamosan futott. A politikusok szerepe az irodalomban (*Magyar Írás, Szentiváni Kuria*, stb.), szinte természetes.

jelenségnek tűnt fel egy időben. A kisebbségi magyar politikusok és néhány irodalmi ambíciójú földbirtokos hosszú ideig — és még ma is — abban a balhitben élnek, hogy csak akkor állnak „feladatuk magaslatán“, ha egyrészt hóna alá nyulnak az irodalomnak, s másrészt, ha maguk is aktív írókká, szerkesztőkké válnak. A csehszlovákiai magyar irodalom két évtizedes multja — sajnos — számos dokumentummal igazolja ezt a tételt. Gondoljunk az *Uj Munka* egyetlen megjelent számára, amely a „Janus-arcú“ *Szvatkó* Pál szerkesztésében talán első ízben próbált kísérletet tenni minden európai szintű, értékes irodalmi megnyilatkozás szabad porondjának a megteremtésére. A regresszív politikusok lefelé fordított ujjtartása fogadta a szellem e gladiátorait s már az első számban bejelentették az olvasónak, hogy nem lehet megcsinálni az egészséges irodalmi koncentrációt, mondván: „Morituri te salutant!“

A *Darkó István* szerkesztésében, nagy anyagi és szellemi megalapozottsággal megteremtett Magyar Írás is hasonló sorsra jutott. Amikor *Darkó* a szlovenszko-i magyar sorsvalóság és társadalmi helyzet szabadabb hangú megszólaltatóit és kifejezőit vonta be a lap munkatársi gárdájába, a politikai párt vezetői, az itteni irodalmi élet szabadalmazott irányítói vétót mondtak. Kenyértörésre került a dolog, *Darkónak* meg kellett válnia a szerkesztői tisztségtől s helyét egyik aktív politikusunk töltötte be. A lap azóta megszűnt. Most a *Tátra* folyóirattal történt majdnem ugyanez az eset. Nem voltak különösebb illúzióink a Tátrával kapcsolatban. Hiszen jó félévvel ezelőtt még erősen a szkepticizmus hangján fogadtuk a *Tátra* irodalmi koncentrációjának programját. „Az irodalmi koncentráció jegyében — írtuk a folyóirattal és általában a *Tátra*-könyvkiadóval kapcsolatban — a kel'ő irodalmi színvonal tiszteletben tartásával, a 'jobb'- és 'bal'-oldalon elhelyezkedett írók munkáit szándékszik kiadni. Az idő és az elgondolás megvalósítása körül felmerülő akadályok nagysága, a viszonyok és a kiadó szempontjainak milyensége fogják eldönteni a kísérlet sorsát.“ (*Korunk*, XIII. 12. sz. 1074. o.) Aggályainkat — sajnos — igazolták a történetek. Az irodalmi élet csehszlovákiai bábái nem jó szemmel nézték, hogy a lap munkatársi gárdája egyre több fiatal haladó íróval bővül. *Féja Géza*, *Vozári Dezső*, *Morvay Gyula*, *Peéry Rezső*, *Vass László*, *Szalotnai Rezső*, *Jócsik Lajos* és mások vonultak fel a lap hasábjain egymásután. Mindez *Tamás Mihály*-nak, a *Tátra* első szerkesztőjének eredeti programja szerint történt, aki a lap első számában kijelentette, hogy a *Tátra* fóruma lesz minden tiszta gondolatnak, sáfára minden építő szándéknak. Nem nézi majd, hogy honnan ered a hang, csak a szándékot fogja vizsgálni. „A szándék pedig csak egy lehet — írta — az egy-sorsba zárt magyarság magyar kultúrájának őrzése, megtartása és fejlesztése.“ A lap, amellyel kapcsolatban megvoltak komoly társadalmi és esztétikai szempont- kifogásaink, ígykezett e program keretében jó munkát végezni és bizvást elmondhatjuk, hogy fejlődésképes volt és értékes fórummá nőhetne volna ki magát *Tamás* kezében. Az irodalmi bábák azonban jobbnak látták elhajtani a szépen fejlődő magzatot, a szerkesztést kivették *Tamás* kezéből és *Földes Györgyre* bízta. *Földes*, aki két dilettáns fércmunkával szerzett magának írói fémmjelzést a maradi politikusok felé, egyszeriben új érat teremtett a lapnál. A *Tátra* egyik napról a másikra alapos metamorfózison ment keresztül, a dilettáns írók és a szlovenszko-i „jó“ magyar kultur-munkások fórumává vedlett át.

Nem kívánunk most a *Tátra* kezünkben lévő legújabb számával tüzetesebben foglalkozni, mi itt csupán, mint szlovenszko-i tünetre, megismétlődő jelenségre kívántunk rámutatni. A *Tátrát*, mint a csehszlovákiai

demokratikus szemléletű írók lapját propagálták mindenfelé még a közelmúltban. Meglepően sokan álltak a lap mellé és így szépszámmú előfizetői táborra tett szert. Most úgy tűnik fel, hogy Tamás érájának a trójai faló szerepét szánták. Demokratikus jelszavakkal a haladó intelligencia nagy részét is a lap előfizetői köré (az előfizetés 3 évre szól!) tömörítették, hogy aztán a gleichschaltolt Tátrát szervirozzák neki.

(Sándor László)

BODNAR ISTVAN: AZ ÉN FALUM ARNYÉKÁBAN. (Eugen Prager-kiadás, Bratislava-Pozsony, 1938.) Téma és író szempontjából egyaránt hálás feladat, megrajzolni a szlovenszkói magyar falu képét, hű keresztmetszetét adni társadalmi és gazdasági állapotának s fölfedni a néplélek szövevényes, sokszor kibogozhatatlan megnyilvánulásait, melyek egy egész népréteg érzelme és gondolatvilágát tükrözik, a táj sajátos légkörében. A szlovenszkói magyar falu illetően való megnyilatkozása legnagyobb részben egyes folyóirataink, de méginkább napilapjaink hasábjain került eddig elénk, többékevésbé merev és széteső vonalakban, riportszerű leírásokban, ahonnan kirekedt a táj realizált élménye, a paraszti lélek eleven színe, s mindaz, ami a szlovenszkói magyar paraszti sorshelyzet élménydús és fulasztó légkörét művészi koncepcióval és alkotóerővel érzékelhetően megfestené.

A *Sarló* ifjúságának egykori falujárása, majd a *Prohászka-Kör* fiatal és lelkes gárdájának ilyenmú kutatásai, igaz, meglehetősen szép és hasznos dokumentumokat hoztak felszínre, de túlnyomórészt ezek se léptek túl a statisztikák és számadatok szűk és csak keveset sejtető kereteit.

Bodnár István, fiatal hírlapíró, vállalkozott arra a feladatra, hogy kíváncsi szemeink elé varázsolja a szlovenszkói föld egy kicsiny darabját, a tiszamenti falut, parasztjait és „urait”, hogy behatolva életük lázasan lüktető, olykor a tragikumig fokozott menetébe, az első szélesebb csapást hasítsa, ezernyi baj és megkörménykezés közepette morzsolódó néposztályunk testébe.

Bodnár könyve mintegy keveréke a szociográfiának, regénynek és önéletrajznak. Saját faluja ütőerét tapintja, óvó és simogató kezekkel, azzal a féltő szeretettel, melyet a falujából kinőtt, de attól el nem szakadt, sőt sorsát lekiismeretén viselő intellektueltől elvárhatunk.

Sajnos, sem ez, sem pedig a főntebb említett lelkes akarat nem mentheti fel a kritikust tárgyilagos és következetes álláspontjától. Minden írásmű értékelése megköveteli a szemléletmód elengedhetetlen kettősségét: a tartalom és a forma egységének elemzését. A kettő sohse zárhatja ki egymást és a kritikusnak is e szempont szerint kell igazodnia.

Miután a nagy kíváncsisággal kezembe vett Bodnár-könyvet végigolvastam, az az érzésem támadt, mintha egy nagyszabású koncerten — valami átkos varázsigé folytán — minden egyes hangszer magábanyelne a hangot és csak a karmester hiábavaló hadonászását érzékelném. A szerző mozaikszerűen próbálja elénkvetíteni a falu életének mozzanatait (árverés, szekta, csempészés, besugás, verekedés, házasságtörés, szerelem, szeretkezés), de nem képes tiszta és harmóniába ömlő hangokat kicsalni a hangszerekből. Csak az ő saját szívének a dobogását halljuk, melynek ütemén élettelenül, színtelenül sodródnak az alakok, gomolygó ködbe mosódva. Se tárgyi, se lelki egység; táj és ember megkövülten állnak s ha meg is szólálnak, csupán az írókat hallhatjuk, aki